

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ЙОГО ЗАХИСТ

Ойстрик В.Р.,

студентка 4 курсу

Чернівецький навчально-науковий

юридичний інститут

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Факас І.Б.

Національного університету

«Одеська юридична академія»

м. Чернівці, Україна

Стаття присвячена аналізу права на інформацію як конституційного права людини та громадянина, здійсненню права на інформацію, захисту права на інформацію в судовому порядку.

Ключові слова: інформація, право на інформацію, реалізація права на інформацію, право на захист інформації, інформаційні права.

Постановка проблеми. Згідно зі ст. 34 Конституції України «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір»[1]. Цією конституційною нормою передбачено: «здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

У редакції Закону України «Про інформацію», чинній до 9 травня 2011 року, було закріплено право людини на інформацію в багатьох сферах

суспільного та державного життя України. Вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації, необхідної для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, виконання завдань і функцій [2].

У редакції Закону України «Про інформацію» від 9 травня 2011 року обмежує склад суб'єкта права на інформацію, необхідну для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні права, екологічні та інші, свободи і законні інтереси інших громадян, прав та інтересів юридичних осіб», з переліку суб'єктів права на інформацію виключаються юридичні особи та державні органи [3].

Проблема інформаційних прав людини набуває дедалі більшого значення у зв'язку зі постійними змінами інформаційного законодавства, зокрема Закону України «Про захист персональних даних», Законів України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно з Конституцією України, право на інформацію захищається загальним правом на свободу та особисту недоторканість. Обмін інформацією, що здійснюється за допомогою засобів зв'язку, також користується особливою конституційною гарантією у вигляді таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31). В умовах постійного розвитку засобів зв'язку ця форма поширюється на всі його види, включаючи електронну пошту, кореспонденцію, що надсилається факсом, тощо. Конституційний обов'язок зберігати зазначену таємницю має виконуватися як державними установами зв'язку, так і громадськістю, організаціями та приватними компаніями, що працюють у сфері інформаційних комунікацій.

Якщо людина веде законослухняний спосіб життя, вона має право розраховувати на абсолютну безпеку цієї таємниці. Лише тоді, коли правоохоронним органам стає відомо, що певні особи під час листування, телефонних розмов чи телеграфних повідомлень можуть передати відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, що є предметом

досудового розслідування, або про підготовку вчинення правопорушення, вони мають право на підставі рішення суду вдаватися до прослуховування телефонних розмов, а також до огляду листів, посилок, бандеролей тощо.

Отже, порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільну або кримінальну відповідальність. Особи, винні у вчиненні правопорушень, передбачених ст. 47 Закону України «Про інформацію», зокрема: безпідставна відмова у наданні відповідної інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності; несвоєчасне інформування, умисне приховування інформації тощо [2]. Неправомірні дії можуть бути оскаржені до вищих органів або до суду (ст. 48 закону), а також у випадках, коли правопорушеннями завдано матеріальної чи моральної шкоди громадянам, підприємствам, установам, організаціям та державі, особи, винні в цьому злочині, відшкодують їм збитки на підставі рішення суду. Розмір компенсації визначається судом (ст. 49 закону). Захист службової та комерційної таємниці від протиправних посягань може бути забезпечений на основі цивільного, адміністративного або кримінального права. Зважаючи на дію воєнного стану в Україні, варто згадати, що Верховна Рада доповнила Кримінальний кодекс України ст. 114–2 «Несанкціоноване розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [4].

У випадку, якщо цим займалася організована група або публікація інформації про позиції ЗСУ мала корисливий характер, термін ув'язнення становитиме від 8 до 12 років.

Згідно зі змінами, розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, якщо така інформація не розміщувалась у відкритому доступі Генштабом ЗСУ, або без отримання письмового дозволу на її розповсюдження, вчинене в умовах

воєнного або надзвичайного стану, — карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років [5].

Основним способом захисту цивільного прав у Цивільному Кодексі України визначено відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої правопорушенням суб'єкту відносин у сфері інформації. Норми адміністративного права застосовуються, якщо права власника комерційної таємниці порушено посадовими особами органів державного управління (податкових, контролюючих, правоохоронних тощо), які мають доступ до цієї інформації у встановлених законом випадках.

Особливу увагу у Цивільному Кодексі України приділено питанням порушення особистих немайнових прав фізичної особи у друкованих або інших засобах масової інформації. Ця особа має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації у тому ж засобі масової інформації в порядку, встановленому законом, а якщо це неможливо у тому ж засобі масової інформації у зв'язку з його відсутністю, таку відповідь, а також спростування має бути оприлюднено в іншому засобі масової інформації, за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію, і незалежно від вини особи, яка поширила недостовірну інформацію [6]. В якості прикладу можемо звернутися до судової практики. Так, у червні 2019 року ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до ОСОБА_2 про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди. Свої позовні вимоги позивач обґрунтовував тим, що 24 квітня 2019 року на засіданні бюро Первомайської міської партійної організації Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» відповідач у своєму виступі поширив інформацію, що він здійснив замах на його життя з власною помстою у зв'язку із викриттям корупційних діянь у засобах масової інформації. Така інформація є недостовірною і поширена з метою опорочити його честь, гідність та ділову репутацію як публічної особи - депутата Первомайської міської ради, члена партії Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», оскільки цей наклеп справляє враження на суспільство, що його дії є аморальними та зневажливими щодо закону.

Звинувачення у вчиненні кримінального правопорушення спричинили моральні страждання і переживання, так як він був принижений в очах членів партії, депутатів, мешканців територіальної громади і був вимушений постійно виправдовуватися. Посилаючись на викладене, позивач просив визнати недостовірною і такою, що порочить його честь, гідність та ділову репутацію інформацію та відшкодувати йому 50 000,00 грн компенсації за завдану моральну шкоду.

Суд установивши, що висловлювання відповідача щодо дій позивача є такими, що можуть бути перевірені на предмет їх правдивості, підпадають під ознаки кримінально-караного діяння, що у свою чергу виключає віднесення його слів щодо діяльності ОСОБА_1 до оціночних суджень чи критичних зауважень про його діяльність, дійшов правильного висновку про задоволення позову ОСОБА_1 [7] .

Юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи, є сукупність таких обставин: поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Висновки.

Право на захист інформації є конституційним правом людини, у разі порушення своїх прав особа може захистити їх у судовому порядку. Здійснення права на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушень чи кримінальних правопорушень, для

охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Про інформацію : Закон України від 02.12.2010 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 05.11.2022 року)
3. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»: Закон України від 13.01.11 р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 10.
4. Кримінальний кодекс України від 24.03.2022 року. *Офіційний Вісник України*.
5. *Ракурс*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vr-vidprovidalnist-kryminal-merezha/31765348.html> (дата звернення 14.11.2022 року)
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року *Офіційний Вісник України*. 2003. № 11.
7. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93835718> (дата звернення 14.11.2022 року)

The article is devoted to the analysis of the right to information as a constitutional right of a person and citizen, the exercise of the right to information, the protection of the right to information in court.

Keywords: information, right to information, implementation of the right to information, right to information protection, information rights.